

Een kerk die (over)leeft, ds. B. van Werven

Het spreken voorbij

Enkele persoonlijke gedachten en overwegingen bij het thema “Een kerk die (over)leeft” met een gedicht dat ik heb geschreven in maart 2016.

Tranen

*als een ploeg trekt bederf
de aarde kapot
erachter
wankelt wellustig de wrede mens
en sluit levensbronnen
sniijdt anders door*

*ontziend ligt nu de aarde
en
zelfvoldane vonken spatten rond
als ovens worden opgejaagd
om weelde voort te brengen maar
ze branden gaten in wat doorgaat voor geluk
en zeggen
erger dan de dood is lijden
sterven dan het leven*

*leugens vliegen rond
als gieren
en het aas zijn wij
en Hij
hulde
en zei
'Het is volbracht'.*

Het is onder anderen de zendeling James Hudson Taylor geweest door wie ik in de afgelopen vier jaar dat ik predikant mag zijn, iets meer leerde over God. Over het algemeen zijn het trouwens vaak *zendelingen* die mij aanspreken – vooral vanwege hun verfrissend gebrek aan interesse voor de franje van ‘christendom’.

Behoedzaamheid

Van Hudson Taylor leer ik om behoedzaam om te gaan met het aanwijzen van oorzaak en gevolg. Het is gemakkelijk om bijvoorbeeld een boze email van een gemeentelid af te doen als ‘onbegrip’ of ‘frustratie’. De vraag wat Góð er *tegen mij* mee wil zeggen schuif ik dan ook van tafel. Of, op een ander vlak: het is makkelijk om absolute uitspraken te doen over ‘de oorzaken’ en ‘de gevolgen’ van de toestand van de kerk in Nederland. Wij wijzen graag schuldigen aan. De éne zondebok uit Leviticus 16 is onder Nederlands-christelijke hoede uitgegroeid tot een omvangrijke kudde zwarte schapen zodat ruimschoots voorzien kan worden in onze behoefte iemand (anders) te veroordelen. Wij weten alles van oorzaken en gevolgen. (..)

‘Tweede oorzaken’

Hudson Taylor weigerde echter te geloven in wat hij steevast noemde *second causes*, tweede oorzaken. Taylor ontkende niet dat er ‘tweede oorzaken’ zijn. ‘Tot op zekere laagte’ kunnen we oorzaak en gevolg aanwijzen. Mensen hebben immers hun verantwoordelijkheid en moeten daarop aangesproken worden. Maar Taylor *geloofde* niet in die ‘tweede oorzaken’; dat wil zeggen: ze vormden niet de basis voor zijn handelen. Menselijk doen en laten komt in rangorde principieel onder de eerste Oorzaak: de soevereine Schepper van hemel en aarde. Ik ben me bewust van de beperkingen van deze manier van spreken, maar als denkkader heeft het zijn waarde. Alles wat ik doe mag eerst een reactie op God zijn, omdat Hij er de eerste oorzaak van

is; en dán zal ik ook reageren op mensen. Oordelen over mensen is bijbels gezien trouwens een hachelijke onderneming: met de maat waarmee ik meet, wórd ik gemeten.

Complex

In mijn staan in de kerk wil ik daarom meedenken over 'tweede oorzaken', maar dan in het besef dat God daar boven staat en dat Zijn gedachten en wegen hoger zijn dan die van mij (Jes. 55:8-9). Ik ben geroepen om te spreken over God, geloof, kerk en Schrift, maar dan met de wetenschap dat de situatie van de Nederlandse kerken complex is en mijn kennen ook wat dit betreft 'ten dele' is. Als wij het over deze thema's hebben, zouden we inderdaad – en ik citeer met instemming 'Vreemdelingen en Priesters' – moeten leren 'kleiner, concreter en preciezer' te spreken *opdat wij God niet zouden negeren: Vader, Zoon en – in het bijzonder ook de Heilige Geest.*

* * *

Ballingschap als sleutel?

Een belangrijk maar ook complex woord dat in het spreken over onze kerken vaak terugkomt is het woord 'ballingschap'. Het woord 'ballingschap' lijkt in sommige discussies een soort wondersleutel te zijn die de gesloten deuren waar onze kerken voor staan, openen kan. In deze versimpeling wil ik niet meegaan. Neem bijvoorbeeld de vraag *welke* van de ballingschappen we bedoelen; degene die begon in 722, 586 of 597 v.Chr.? Dat maakt voor de lessen die je eruit wilt leren wel uit. En wat te denken van de achterblijvers die Jeremia ontvoerden en naar Egypte zijn gevlucht – wil je *hen* ook iets leren? En kun je – terwijl je al met 'de' sleutel klaarstaat om de kansen en mogelijkheden van de ballingschap te gaan ontdekken – nog onder ogen zien wat ballingschap behalve een kans óók is: angst, wanhoop, dood, plundering, verkrachting; terreur waarbij Parijs en Brussel verbleken? Waar blijven onze snelle antwoorden dan?

Zwijgen

In dit verband heeft het mij geraakt dat de profeet van de ballingschap – Ezechiël – geregeld niet eens heeft kunnen spreken omdat God zijn lippen sloot (Ez.3:24 en 33). Op die momenten moesten de ballingen het met Ezechiëls – opzienbarende – daden doen. Geen snelle woorden meer, maar een trage preek van daden. Ik maak eruit op dat God tijd heeft. Soms is het ons als christenen inderdaad onmogelijk te spreken. Ook als predikant heb ik soms geen woorden, of kàn er niet gesproken worden. Maar als ik zwijg, kan de Heilige Geest soms te beter spreken.

Dienen

Ik denk dat dit element ook voor de kerken in Nederland van belang is. Wij hebben vanuit onze ivoren torens zo luid gesproken in en vaak tégen de maatschappij, dat diezelfde maatschappij niet meer kan horen wat God nu eigenlijk zegt. Een periode waarin christenen in steeds meer situaties gedwongen zullen worden te zwijgen kan louterend werken op het spreken van de kerk en stimulerend zijn voor het dienen van de kerk in de wereld – zoals Christus die ons diende tot in de dood toen wij nog zondaars waren (Rom.5:8). In een zwijgend geloof kunnen wij met handen en voeten een zondige wereld dienen. Daarmee zijn we terug bij het begin. Christenen werden eerst 'mensen van de weg' genoemd. Het zijn mensen die herkenbaar zijn aan hun hoopvol handelen in geloof. Het is een volgen in gehoorzaamheid op Jezus uitnodiging: 'Neem uw kruis op en volg Mij.'

Op de bres staan

Dat zwijgen belangrijk is, betekent echter niet dat wij er maar helemaal het zwijgen toe moeten doen. Naast 'zwijgen' zou ik graag ook een uitdrukking als 'op de bres staan' zetten. Voor iemand met een gereformeerde gemeente-achtergrond zoals ik heeft 'op de bres staan' een activistische klank, het is taal die in de kerk niet past. De Bijbel spreekt er echter wel over, drie keer. Mozes (Ps.106:23) wordt getekend als iemand die op (of in) de bres stond voor Israël. In de bres staan, betekent middelaar zijn. De andere twee keren komen voor bij Ezechiël.

In Ez. 13:5 wordt tegen de valse profeten van Israël gezegd: 'U bent niet in de bressen geklommen, en voor het huis van Israël wierp u geen muur op om op de dag van de HEERE staande te blijven in de strijd.' Wat mij hierin treft is dat in één adem de verschrikkingen van de verovering van Jeruzalem en de taak van de geestelijke leidslieden genoemd worden en dat alles gebeurde op 'de dag van de Heere' – een uitdrukking die al deze gebeurtenissen plaatst onder de koepel van Gods aangezicht.

God zoekt

De profeten van Israël hebben de geestelijke verdedigingslinie van Israël verwaarloosd door het volk niet voor

te gaan in en op te roepen tot berouw en bekering van hun godloze wegen. In plaats daarvan spraken ze van 'vrede, vrede en geen gevaar'. Een geruststellende mensgerichte boodschap brengen – dat is een gevaar waar ik als predikant ook vatbaar voor ben. Profeten die zo preken noemt Ezechiël hier 'vals' – hoewel er zeker geen bordje op hun pastorie zal hebben gehangen: 'Pas op, ik ben vals.' Ze brachten een welluidende valse boodschap. Dat is al schokkend genoeg. Maar aangrijpender nog vind ik de emotie die in deze woorden van de Heere zit. Wat klinkt hierin door? Teleurstelling ... verdriet? 'U had op de bres moeten staan, profeten... zodat Israël staande had kunnen blijven.'

In Ez. 22:30 klinkt Gods stem nog indringender: 'Ik zocht naar iemand onder hen die een muur kon optrekken en voor Mijn aangezicht in de bres kon staan voor het land, zodat Ik het niet te gronde hoefde te richten, maar Ik vond niemand.' 'Ik heb gezocht,... maar Ik vond niemand...'

Kunnen wij dat nog: in de bres staan voor ons land, onze kerken?

* * *

Roeping

Wat is mijn roeping als predikant in deze tijd? Mijn roeping is: in het gat van de muur staan en daar getuige zijn. Getuige, niet van de kerk en van 'zo zijn onze manieren', zelfs niet getuige van mijn geloof, maar van God. Collega Kunz onderstreepte onlangs in het *Reformatorisch Dagblad* nog weer helder de twee gevaren waar de prediking mee te maken heeft: Een prediking zonder adres waarbij de zondige en zondigende mens buiten schot blijft. Een prediking die niet God verkondigt, maar cirkelt om de mens. Ik heb er in de kerk waarin ik ben opgegroeid en tot geloof ben gekomen vaak (maar niet altijd) onder gezeten: een mens- en belevingsgerichte prediking zonder dat je God ontmoette. Zo'n prediking werkt als een langzaam werkend vergif dat je vroeg of laat geestelijk verlamt en dat alleen door Gods machtig en vreugdevol Woord onschadelijk kan worden gemaakt.

Nu ik zelf geroepen ben om predikant te zijn ervaar ik echter ook hoe makkelijk antropocentrisch preken eigenlijk is, zelfs als je de Bijbel als uitgangspunt neemt. En toch weet ik mij gedrongen om dat Woord te verkondigen als 'dienaar van het Woord'. En hoewel ik wat dit betreft de titel van het synoderapport 'Kerk 2025' mooi vind: 'Waar een Woord is, is een weg', heb ik me ook afgevraagd of er niet beter had kunnen staan: 'Waar het Woord is, is de Weg'. Ik wil het niet met 'een Woord' doen, maar met het Woord: Christus, onze Heer.

In de praktijk

Praktisch betekent dit denk ik meer dan alleen maar 'veel aan preekvoorbereiding' doen. Als Jeremia in hoofdstuk 6 het geestelijke bederf van Israël namens God uittekent, vat hij de kern van de aanklacht samen in vers 10 waar de Heere zegt:

*'Tegen wie zal Ik spreken,
en wie zal Ik waarschuwen dat zij zullen luisteren?
Zie onbesneden is hun oor,
zodat ze niet in staat zijn om er acht op te slaan
Zie het woord van de Heere is hun tot smaad,
ze vinden er geen vreugde in.'*

Israël had het Woord van de Heere wel, maar het was hun tot smaad (letterlijk *chêrpa*: 'verwijt') en ze vonden er geen vreugde in. Dus in hun ontmoeting met Gods Woord ervaarden ze verwijt en vreugdeloosheid. Ik herken die ervaring ook in onze dagen vanuit het pastoraat in de gemeente. En in *dîe* situatie ben ik geroepen om niet alleen Gods Woord te bestuderen maar eerst om er vreugde in te zoeken en te vinden en dan ook te getuigen van de Bron van deze vreugde: God 'Die aan ieder overvloedig geeft en geen verwijten maakt' (Jak. 1:5). Ik heb dit zelf ook zo ervaren. Een jaar of twee geleden liet de Heere mij ervaren dat er altijd vreugde te vinden is bij Hem. Tot dan toe had ik het woord van Paulus: 'Verblijdt u altijd in de Heere; ik zeg het opnieuw: Verblijdt u.' – min of meer opgevat als een opdracht om mij blij te gaan voelen. Maar er staat: 'Verblijdt u *altijd in de Heere!*'. Het was voor mij een bijzonder moment om te midden van de spanningen, stress en onzekerheden te ontdekken dat er altijd vreugde is. Vreugde hoeft niet gemaakt of opgewekt te worden want in de Heere is altijd vreugde. En ik mag daar als Zijn aangenomen kind inkomen en met mijn Vader verblijdt zijn. Dankzij Gods ingrijpen en de gebeden van mijn broeders en zusters twijfel ik daar niet meer aan.

Ellende

Naast het vreugdevol getuige zijn van het Woord denk ik dat het goed is om het woord 'getuige' in onze situatie ook nog anders in te vullen. Enerzijds ben ik getuige van God, van wat God van Zichzelf laat zien, maar daarna ben ik ook getuige van wat er om mij heen gebeurt, in het bijzonder van wat ik nu even breed noem: 'ellende'.

Dat getuige zijn van ellende begint dan bij het durven stilstaan bij wat ellendig is. Ik zie het rapport 'Kerk 2025' ook in dit licht: het is een moedige stap om te erkennen dat 'onze gang zwaar is geworden' en dat we weer terug moeten naar de basis. Deze uitspraak mag wat mij betreft ook gelezen worden als een schuldbelijdenis. Als kerk kun je ook *geen* getuige willen zijn van je eigen ellende, maar juist kerken die hechten aan de drieslag 'ellende, verlossing, dankbaarheid' zouden er geen moeite mee moeten hebben om de zonden van hun eigen kerkelijk leven te erkennen en aan te pakken. Ik denk hier concreet bijvoorbeeld aan een groeiende verwarring op liturgisch gebied binnen 'onze gemeenten' (maar ook breder) waarbij de broodnodige inhoudelijke bezinning minimaal is of ontbreekt.

Kan het zijn dat we hier een erfenis hebben vanuit het verleden waarin deze bezinning niet heeft plaats gevonden omdat we dat niet konden of wilden? Waarom is het zo moeilijk om ruimte te geven aan betrouwbare en verstaanbare taal in psalmen, bijbelliederen en gezangen om daarmee woorden te geven aan de vreugde in Christus? Waarom benadrukken we ons gebrek op geestelijk gebied wel, maar op liturgisch gebied niet of nauwelijks? Hetzelfde zou gezegd kunnen worden over een onderwerp als de gaven van de Geest en onze neiging om het nadenken hierover over te laten aan enkelingen. Waarom *pràten* we zoveel – zoals op deze conferentie – en luisteren we niet meer naar de Geest van God door te bidden met elkaar? De ondertitel van deze conferentie is 'Over betekenisvol kerk zijn in kantelende tijden: wat mogen we verwachten?' Ik vind dat met Hudson Taylor in gedachten een ongemakkelijke zin. De vraag is toch: 'Wie mogen we verwachten?'

Getuigen

Getuige zijn van 'de ellende' gaat echter verder dan alleen de kerkelijke ellende. Ik vat onze roeping wat dit betreft zo op dat wij ook geroepen zijn om voor Gods aangezicht te getuigen van de ellende die wij om ons heen zien in onze gezinnen, gemeenten en wereld. Als de ballingschappen van Israël dan zo belangrijk zijn voor ons, moeten we ook Klaagliederen opnieuw leren lezen. De vraag is echter wel of wij dat kunnen. Daniël Smith-Christopher wijst in zijn boek *A Biblical Theology of Exile* erop dat vooral na de Tweede Wereldoorlog Ezechiëls teksten geregeld psychotisch werden genoemd. Ezechiël zou mentaal niet over het trauma van zijn ballingschap zijn heengekomen en vandaar zijn vreemde en opzienbarende woorden en daden. Smith-Christopher toont echter overtuigend aan dat hier een Westers onvermogen meespeelt om de taal van de klacht te begrijpen. Wie 'rijk en verrijkt' is leert het klagen af. Maar als wij Ezechiël – en elk ander Bijbelwoord vanuit de context van de ballingschap willen begrijpen, moeten ook wij leren klagen tot God. Ik denk dat wij als kerken in Europa de vluchtelingen hiervoor wel eens heel hard nodig zouden kunnen hebben. Zij zijn hun rijkdom kwijt en zijn levende en persoonlijke getuigen geworden van een diepe ellende. En ook Israël weet wat klagen is. Zij kan de kerk leren om te klagen zoals de zielen onder het altaar: 'Heere, hoe lang nog?' (Openb.6:10)

Voorbeden

Praktisch zie ik wat dit betreft kansen om de voorbeden een apart onderdeel te laten zijn van de dienst en niet als een bijvoegsel van bijvoorbeeld het 'dankgebed' na de preek. Laten we dan in die voorbeden, behalve voor medechristenen, ook bidden voor hen die geen stem hebben in deze wereld. Zo zijn we priester in de wereld. Een ander concreet voorbeeld is ruimte geven aan het gebed met zieken en de ziekenzalving. In de gemeente die ik mag dienen is dit sinds 2014 mogelijk en praktisch sinds begin 2016. Het praktisch uitvoeren van Jakobus 5 heeft in onze gemeente geleid tot meer oog voor zieken, in ons geval ook nadrukkelijk voor psychisch zieken. Wij kondigen de aanvraag van het gebed en de zalving af. De gemeente wordt als geheel uitgenodigd om mee te bidden op het moment dat er met de zieke gebeden wordt door de ambtsdragers. Zo zijn we als gemeente intensief getuige van de ellende, in dit geval ziekte, van medegemeenteleden. Dat is confronterend, maar zo is er voor iedereen(!) meer ruimte om te klagen en de mogelijkheid om in gezamenlijkheid die klacht bij de Heere te brengen. In een wereld waarin iedereen bijna perfect moet zijn, waarin een zelfmoordpil als iets 'normaals' wordt gezien, heeft de Heilige Geest ons geleid tot het gehoorzamen van Jakobus 5. Ik ben hier zeer dankbaar voor – mede ook gezien de opkomst van het welvaartsevangelie (ook in ons dorp en regio).

* * *

Wat de toekomst betreft verwacht ik Christus, Die bij ons is door Zijn Geest en Die gezegd heeft over de gemeente: 'en de poorten van de hel zullen haar niet overweldigen.' Tegelijk is het altijd realiteit geweest dat een kerk in een bepaalde regio nagenoeg kon verdwijnen – denk bijvoorbeeld aan het boek *Lijden en leven in overvloed* van de zendeling Don Cormack over onder andere de vernietiging van de kerk in Cambodja. Cormack schrijft: 'Lang nadat de Cambodjaanse christenen hun kerkgebouwen en voorgangers hadden

verloren, lazen de Cambodjanen nog in hun zorgvuldig bewaarde Bijbels en sloegen dit op in hun hart. Dit was de maatstaf waarlangs alles werd afgemeten.'

Verheerlijken

Wij maken de afbraak mee van de kerken in Europa, letterlijk en figuurlijk. Dat breng mij tot de klacht over wat goed was maar nu verloren gaat. De afbraak daagt mij ook uit om te dienen voordat ik spreek in plaats van te spreken voor ik dien. Maar nu onze uiterlijke vorm wordt afgebroken kan ik door de gaten in het dak de sterren weer zien, diezelfde sterren waar ooit Abraham naar keek ... *en hij geloofde God*. Van die God mag ik getuige blijven al wankelen de fundamenten van Zijn aarde.

Broeders (en zusters), laten wij ons verheugen in God en Hem verheerlijken nu wij sterven. Lijden betekent in de Bijbel: delen in een leven van overvloed! 'Als de tarwekorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft hij alleen, maar als hij sterft, draagt hij veel vrucht.' (Joh.12:24)

Laten wij in deze laatste dagen veel de laatste Psalm lezen:

1 *Halleluja!*

*Loof God in Zijn heiligdom,
loof Hem in Zijn machtig hemelgewelf.*

2 *Loof Hem om Zijn machtige daden,
loof Hem om Zijn geweldige grootheid.*

3 *Loof Hem met geschal van de bazuin,
loof Hem met luit en harp.*

4 *Loof Hem met tamboerijn en reidans,
loof Hem met snarenspeel en fluit.*

5 *Loof Hem met helder klinkende cimbalen,
loof Hem met luid klinkende cimbalen.*

6 *Laat alles wat adem heeft de HEERE loven.*

Halleluja!